

HALL, J. L.: On-line information retrieval sourcebook. London, Aslib, 1977: 267 p.

Forrástájékoztató az on-line információkeresés szakirodalmáról

Bár HALL könyve – amint erre címe is utal – tulajdonképpen *forrástájékoztató*, a didaktikusan felépített, a fogalmakat megmagyarázó és példákkal szemléltető összekötő szöveg a hivatkozott forrásokból merített adatokkal, ismeretekkel együtt önálló olvasmányként is használható, annál is inkább, mert

LANCASTER és FAYEN, 1977 (1) kitűnő monográfiája óta HALL e munkája nyújt első ízben széleskörű, részletes áttekintést az on-line keresés elméleti és gyakorlati kérdéseiről. E forrástájékoztató kiegészíti ugyancsak HALL korábban megjelent, több mint 800 tételes bibliográfiáját (2), amely az on-line információkeresés témakörben 1965 és 1976 között megjelent szakirodalmat öleli fel, tehát a történelmi háttérrel nyújtja HALL forrástájékoztatójához, amelyben a szerző az on-line információkeresés *aktuális* kérdéseire helyezi a hangsúlyt, elsősorban az 1974–1977 évi szakirodalomra támaszkodva. [HALL-on kívül HAWKINS, 1977 (3) készített még az on-line információkeresésről átfogó bibliográfiát az 1965–1976 évekre terjedően, amely az On-line Review első számában jelent meg, és ugyancsak e folyóirat hasábjain nyer azóta is a legfrissebb szakirodalomról számot adó újabb bibliográfiákkal naprakész állapotot, folytatást.]

HALL forrástájékoztató könyvének nem szándéka sem a szakirodalmi források, sem pedig az adatbázisok, on-line rendszerek kritikai elemzése, egybevetése. Viszont eligazítást nyújt az on-line keresés gyors ütemben – évi 42 %-kal – növekedő, szórt szakirodalmáról, amely 1976-ban már mintegy 1000 dokumentumot számlált, összesen mintegy 50 000 oldal terjedelemben, beleértve a folyóiratcikkeket (34 %), a monográfiákat és konferencia anyagokat (29 %), a kutatási jelentéseket (23 %), a rendszer dokumentációkat (9 %) és az egyéb (5 %) irodalmat.

A könyv három fő részből áll. Az első rész foglalkozik

- az on-line keresés fogalmával, előnyeivel és hátrányaival;
- az on-line adatbázisokkal és on-line rendszerekkel;
- a Boole keresési logikával, az Európai Úrkutatási Ügynökség Információkereső Szolgálatánál alkalmazott RECON keresőprogrammal folytatott mintakeresésekkel szemléltetve;
- könyvtári katalógusok on-line elérésével, on-line SDI szolgáltatásokkal;
- az on-line információkereső szolgáltatások felhasználóival, beleértve a felhasználók körében végzett, az on-line szolgáltatások értékelését célzó felméréseket, az

ún. közvetítő szerepét, az on-line keresések számszerű alakulását Európában és Észak-Amerikában;

- az on-line retrospektív keresés és SDI szolgáltatás költségeivel, a manuális keresés, kötegelt üzemmódú keresés és az on-line keresés költségeinek összehasonlításával, a keresés időszükségletével;
- az on-line keresés technikai aspektusaival, pl. terminálok, modemek, átviteli módok, távadatátviteli hálózatok, file-szervezés, invertált-file, lineáris file, mágneslemezen tárolt indexek;
- a számítógép és a felhasználó közötti párbeszéddel;
- a nem Boole algebrai logikával történő kereséssel faktografikus adatbankok esetében, dokumentumok teljes szövegét tároló rendszerekben folytatott on-line kereséssel, bibliometriai vizsgálatokkal;
- az on-line szolgáltatások bevezetésével, oktatásával.

A második rész tartalmaz egy útmutatót az on-line bibliográfiai adatbázisokról, egy másikat az on-line rendszerekről, és végül bemutat néhány – a világ legjelentősebb on-line szolgáltatóinál üzemelő – keresőprogramot: Az on-line elérésű bibliográfiai adatbázisok (röviden: on-line adatbázisok) jegyzékében 100 – a második útmutatóban felsorolt rendszereken keresztül nyilvánosan hozzáférhető – adatbázis szerepel. Összesen mintegy 30 millió tételt tartalmaznak, évenként körülbelül 5 millió tétellel gyarapodnak. Ha figyelembe vesszük az adatbázisok közötti részleges átfedéseket, akkor kb. 20 millió egyedi tételről és 3 millió/év tételgyarapodásról beszélhetünk. Az on-line adatbázisok számbeli és terjedelembeli növekedésének a szemléltetésére érdemes összevetni ezeket az 1977. évi számokat HALL korábbi munkájával (2), amely az 1976. évi állapotot tükrözte. HALL e munkájában még csak 80 adatbázis nyert felsorolást, ezek összesen 25 millió tételt tartalmaztak. A szerző legújabb, 1979. évi összeállítása az on-line adatbázisokról (4) pedig már 118 bibliográfiai és 45 bibliográfiai jellegű adatbázist közöl, amelyek összesen 40 millió tételt tartalmaznak, éves gyarapodásuk öt és fél millió tétel...

HALL forrástájékoztatójában található – az adatbázisok betűszava szerinti ábécérendbe szedett – jegyzékből az egyes adatbázisokról a következőket tudhatjuk meg:

- melyik szervezet állítja elő az adatbázist;
- melyik évtől kezdve érhető el az adatbázis on-line módon;
- az adatbázis tárgyköre;
- összesen hány tételt tartalmaz az adatbázis;
- évente átlagosan hány tétellel gyarapodik az adatbázis;
- melyik rendszeren keresztül érhető el (pl. DIALOG, ORBIT, ESA-RECON);
- mennyibe kerül egy órai használati díja;
- mennyibe kerül egy off-line kinyomtatott tétel.

HALL említett 1979. évi összeállítása (4), amely a forrástájékoztató e jegyzékét naprakészre hozza, lényegében azonos szempontok szerint tárgyalja az adatbázisokat, valamivel bővebben írja le azonban az egyes adatbázisok tárgykörét, és szemben a forrástájékoztatóval, feltünteti az adatbázis aktualizálásának a gyakoriságát is, valamint közli azokat a szakirodalmi forrásokat, amelyek az illető adatbázisról bővebb tájékoztatást

nyújtanak, továbbá tartalmaz az adatbázisok tárgyköri megoszlásáról egy összefoglaló táblázatot.

Kitekintésül talán érdemes megjegyezni, hogy HALL munkáin kívül több adatbázis útmutató is jelent meg a közelmúltban, ezek közül TOMBERG, 1978 (5) és WILLIAMS, 1979 (6) összeállításai érdemelnek elsősorban figyelmet. HALL csak a bibliográfiai adatbázisokkal foglalkozik és csupán legfontosabb jellemzőikre tér ki. TOMBERG a bibliográfiai adatbázisok mellett az adatbankokat (faktografikus adatbázisok) is számba veszi, és nem szorítkozik az on-line elérésűekre, hanem a kötegelt üzemmódban használtakat is feltünteti. WILLIAMS enciklopedikus művében (az 1979. évi kiadás több mint 1000 oldalas) mind az on-line, mind pedig a kötegelt üzemmódban használt adatbázisokról tájékoztat HALL-nál és TOMBERG-nél több technikai részletre kiterjedően.

HALL forrástájékoztatójában a másik útmutató jellegű jegyzék az on-line rendszereket (pl. BLAISE, DIALOG, ESA-RECON, ORBIT, MEDLINE, New York Times) tekinti át. Amint a jegyzékből kiderül, 1977-ben 65 jelentősebb on-line rendszer működött, 32 Európában, 31 Észak-Amerikában, 2 Japánban. A jegyzékben szereplő rendszerekről az alábbiakat tudhatjuk meg:

- a rendszer betűszava és feloldása;
- a rendszert melyik intézmény üzemelteti és ennek címe;
- a rendszerrel kapcsolatban név szerint kivel és milyen telefonszámon lehet felvenni a kapcsolatot;
- a rendszer rövid ismertetése;
- a rendszerről milyen publikációk jelentek meg, amelyek bővebb információt nyújtanak;
- az esetlegesen létező felhasználói kézikönyvek bibliográfiai adatai;
- melyik adatbázisok érhetők el a rendszeren keresztül;
- az alkalmazott számítógép típusa.

HALL forrástájékoztató könyvének második része a legismertebb párbeszédés üzemmódban működő információkereső programok részletes leírásával zárul, nevezetesen az ELHILL IIIC, a DIALOG, az ORBIT és a STAIRS utasításkészletének, főbb jellemzőinek a bemutatásával. Az egyes keresőprogramok működését, a számítógép és a felhasználó között megvalósuló dialógust konkrét példák teszik szemléletessé. [E keresőprogramokról hasonló jellegű, szintén példákkal szemléletessé tett, valamivel viszont részletesebb, ugyanakkor nehezebben áttekinthető leírást HOUGHTON és CONVEY, 1977 (7) könyvében találhatunk.]

HALL forrástájékoztatójának harmadik része az on-line keresés történelmi perspektívájával foglalkozik, ezt követi a 425 tételből álló bibliográfia, majd a könyv egy szerzői és egy általános mutatóval zárul.

AJÁNLOTT IRODALOM

1. LANCASTER, F. W. – FAYEN, E. G.: Information Retrieval On-line (On-line információkeresés). Los Angeles, 1973. Wiley, 597 p.

2. HALL, J. L.: On-line Information Retrieval, 1965–1976 (On-line információkeresés, 1965–1976). Aslib Bibliography N.8. London, 1977. Aslib, 125 p.
3. HAWKINS, D. T.: On-line Information Retrieval Bibliography 1965–1976 (On-line információkeresés bibliográfiája 1965–1976). = On-line Review, 1.k. 1.sz. 1977. 64 p.
4. HALL, J. L.: On-line Bibliographic Data Bases, 1979 Directory (On-line bibliográfiai adatbázisok 1979. évi kézikönyve). London, 1979. Aslib, X+94 p.
5. TOMBERG, A.: EUSIDIC Database Guide (EUSIDIC adatbázis útmutató). Oxford, 1978. Learned Information, 140 p.
6. WILLIAMS, M. E.: Computer-Readable Data Bases: A Directory and Data sourcebook, 1979 edition (Számítógéppel olvasható adatbázisok: kézikönyv és adatforrástájékoztató, 1979. évi kiadás). White Plains, 1979. Knowledge Industry Publications, Inc. (előkészületben).
7. HOUGHTON, B. – CONVEY, J.: On-line Information Retrieval Systems (On-line információkereső rendszerek). London, 1977. Clive Bingley, 160 p.

SZÁNTÓ PÉTER

A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁRAT is meglátogatta Jancsó Adrienne 1979 júliusában amerikai körútja keretében –, az erdélyi népköltészetnek és erdélyi költőknek néhány alkotását mondta hangszalagra a könyvtár Világirodalmi Hangarchívuma számára. (LC Information Bulletin, 1979. 35.no.)

VISSZATÉRITI EGY ROSSZ SZAKKÖNYV ÁRÁT a kiadó a vásárlóknak. – A „Videokészülékek a könyvtárakban; helyzetkép, 1977–1978” c. 104 oldalas amerikai kiadvány egyrészt 1976. évi adatokat tartalmaz, tehát félrevezető a címe, másrészt egyébként is sok benne a hiba. A szakmai körök méltatlankodása késztette a kiadót arra, hogy vállalja a borsos, 25 dolláros vételár visszafizetését a csalódott olvasóknak.

(J. of Library Automation, 1978. szept.)